

Planering av jämställdhet i småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen

Anvisningar för att skapa en plan för jämställdhet i verksamheten

Innehåll

1 Bakgrund	3
2 Begrepp	4
3 Uppgörandet av enhetens jämställdhetsplan.....	6
3.1. Planering.....	8
3.2. Kartläggning av nuläget	8
3.3. Utveckling	10
3.4. Utvärdering	10
4 Familjedagvården och den öppna småbarnspedagogiken.....	11
Bilagor	12

Plan för jämställdhet i småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen

Anvisning för att skapa en plan för jämställdhet i verksamheten (operativ jämställdhetsplan)

Gjord av: Servicehelheten för fostran och undervisning, Liisa Arfman

Layout: Åbo stad

Omslag: Maija Linnala

Publicerad: Maj 2023

1 Bakgrund

Detta dokument styr planeringen av jämställdhet i småbarnspedagogikens och förskoleundervisningens verksamhet. Dokumentet har utarbetats utifrån material som skapats inom projektet *Jämställdhet inom småbarnspedagogiken*. Projektet finansieras av undervisnings- och kulturministeriet (<https://tasa-arvoinevarhaiskasvatus.fi>). I bakgrunden av projektet verkar Kvinnosaksförbundet Unionen rf.

I talspråk används begreppen jämställdhet och likabehandling ofta som synonymer trots att deras innebörd inte är den samma ur ett juridiskt perspektiv. Jämställdhet hänvisar till jämställdhet mellan könen medan likabehandling hänvisar till lika rättigheter oberoende av andra egenskaper (t.ex. ålder, religion, ursprung, sexuell läggning).

Lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (1 §, 5 & 5 b §) dvs. jämställdhetslagen förpliktar myndigheter, arbetsgivare, utbildningsanordnare och andra samfund som ordnar utbildning eller undervisning, att på ett målinriktat och planmässigt sätt förebygga diskriminering på grund av kön, könsidentitet och könsuttryck. Också t.ex. lärmaterialen ska främja jämställdhet.

Krav på jämställdhet i bemötande och behandling oberoende av kön har inkluderats i *lagen om småbarnspedagogik* (3 §), *grundlagen* (6 §) och *FN:s konvention om barns rättigheter* (2 & 29 §).

I *grunderna för planen för småbarnspedagogik* (2022) nämns jämställdhet många gånger; i värdegrunderna, verksamhetskulturen, lekarna och lärmiljöerna.

”Småbarnspedagogiken ska vara genussensitiv. Personalen ska uppmuntra barnen att göra val oberoende av könsbundna eller andra personrelaterade stereotypa rollmönster och förväntningar. Personalen ska lägga märke till om det förekommer ojämlikt bemötande bland barnen och ingripa på ett finkänsligt och konsekvent sätt. Positiv och uppmuntrande kommunikation stöder utvecklingen av barnets identitet och självkänsla.”

Planeringen av den operativa jämställdhetsplanen har varit en del av förskoleundervisningens verksamhet sedan 2017. I *grunderna för läroplanen för förskoleundervisning* (2014) bestäms att förskoleundervisningen som verksamhetsmiljö stöder jämställdhet och jämlikhet mellan barnen och främjar deras möjligheter och förmåga att göra val oberoende av förväntningar och begränsningar.

2 Begrepp

Kön

Kön kan granskas ur olika synvinklar. Ur ett socialt och kulturellt perspektiv tänker man att olika maskulina och feminina uppfattningar anknyter till kön. Dessa uppfattningar har genom tiderna varierat beroende av tidsperiod och plats. Upplevelserna konkretiseras i hur könsrollerna traditionellt uppfattats. Könsrollerna kan ändras både i kulturellt och historiskt perspektiv. Ett exempel på detta är t.ex. hur kvinnors ställning förbättrats under slutet av det förra århundradet. Olika kulturers sätt och seder tillåter olika saker. Täta vänskapsrelationer mellan män är t.ex. helt normala och att hålla i handen, och kyssa då man tar farväl, helt vanliga sätt i vissa kulturer där starka könsroller betonas.

Med en kroppslig synvinkel menas genetiska, anatomiska och hormonella faktorer. I ljuset av den kunskap vi har idag är det ur en biologisk synvinkel inte så enkelt som att konstatera att det finns två kön. Variation och mångfald förekommer i kännetecknen för både kromosomer, hormoner och yttre könsorgan.

Självdefinition är en viktig aspekt – att ha ett kön eller inte ha ett kön är en individuell och personlig upplevelse. Upplevelsen av sig själv kan också ändra och variera i olika livsfasar. Andra människor bör alltid respektera individens självbestämmanderätt och förstå att var och en själv bäst förstår sitt kön.

Könsnormer

Könsnormer är i samhället rådande antaganden och uppfattningar i anknytning till kön. Uppfattningarna gäller t.ex. hurdana förfaringssätt, egenskaper och hurdan självexpression som är acceptabel, önskad eller normal. De flesta normer är uttryckta och så självklara att de känns naturliga för oss. Då vi hör kommentarer som ”pojkar gråter inte” och ”alla flickor älskar rosa”, stöter vi på könsnormer. För en individ som inte kan eller vill leva upp till dessa normer, kan känslan av utanförskap skapa ångest och känslor av att hen är sämre än andra. Genom att lösa upp de begränsningar som gör normerna så strikta gör vi livet enklare för alla – oberoende av kön.

Genussensitivitet

Genussensitivitet innebär att man i vardagen och i sätt att tala identifierar olika antaganden, fördomar och uppfattningar om könen. En genussensitiv aktör förstår att könsrollerna förändras, kan ändras och har ändrat under historiens gång och förstår hur stereotypa könsuppfattningar påverkar både samhällets struktur och samhällets medlemmar på indi-

vidnivå. Det betyder t.ex. att ifrågasätta i vardagsspråk ofta förekommande generaliseringar som gäller kön, t.ex. att "alla flickor gillar prinsesslekar". En genussensitiv fostrare förstår att barnet som person alltid är större än det kön som bestämts vid födseln.

Könets mångfald

Kön är ett mångsidigt fenomen, som inte kan delas upp i två motsatta kön som klart kan skiljas åt från varandra. Könets uttrycksformer är mycket mångsidigare än så. Mångfalden omfattar både de som hör till könsminoriteter och majoriteter.

Könet är ett kontinuum av olika genetiska, utvecklingsmässiga, hormonella, fysiologiska, psykologiska, sociala och kulturella egenskaper. Det finns alltså fler kön än man och kvinna, en människa kan vara båda två samtidigt, något där emellan eller något helt annat. Vissa individer har inget kön alls.

Intersexualitet

Intersexualitet är ett allmänt begrepp för alla situationer där ett barns medfödda fysiska egenskaper och egenskaper som bestämmer könet inte entydigt anger könet flicka eller könet pojke. Intersexualitet kan upptäckas vid födseln eller senare, t.ex. i tonåren. Intersexualitet kommer inte alltid heller fram under individens livscykel. Uppskattningsvis föds 500 intersexuella barn per år i Finland.

Ickebinär

Ickebinär är ett begrepp för individer vars könsidentitet är annan än entydigt man eller kvinna. Ickebinära personer kan tänka att de är både man och kvinna – eller ingendera.

Ifall ett barn i barngruppen funderar på sitt kön eller uttrycker intersexuella eller transsexuella drag, rekommenderar vi att gruppens personal bekantar sig med webbplatsen **Kompetenscentrum för könsmångfald** ([Sukupuolenosaamiskeskus.fi](https://www.sukupuolenosaamiskeskus.fi)). På webbplatsen finns bl.a. information för sakkunniga inom småbarnspedagogik samt stöd och rådgivning för föräldrar.

3 Uppgörandet av enhetens jämställdhetsplan

Jämställdhetsplan

Enligt lagen om jämställdhet mellan män och kvinnor ansvarar anordnaren av småbarnspedagogik och serviceproducenten för att verksamhetsstället uppgör en jämställdhetsplan årligen eller åtminstone med tre års mellanrum. Om enheten för småbarnspedagogik har t.ex. tre verksamhetsställen så räcker det inte att en gemensam plan uppgörs för enheten, utan varje verksamhetsställe ska ha en egen plan. Å andra sidan kan planen utarbetas gruppvis. I förskoleundervisningen uppgörs jämställdhetsplanen separat för varje läroanstalt.

Planen utarbetas i samarbete med personalen och barnen deltar på ett sätt som är lämpligt för deras ålder och utvecklingsnivå. Det lönar sig att göra utarbetandet av jämställdhetsplanen till en del av det årliga planeringsarbetet (t.ex. gruppens plan för småbarnspedagogik, teamplan, verksamhetsplan, läroplan).

Jämställdhetsplanen bör innehålla:

- en utredning om hur jämställdhet uppnås i enheten för småbarnspedagogik/läroanstalten
- åtgärder som behövs för att främja jämställdhet
- en utvärdering av hur de åtgärder som ingått i den föregående jämställdhetsplanen förverkligats och hurdana resultaten varit.

Särskild uppmärksamhet bör fästas vid växelverkan, handledningen, barnens delaktighet, vilka material som används och bemötandet av vårdnadshavare samt vid förebyggande och undanröjande av sexuella trakasserier och trakasserier på grund av kön.

Planen ska omfatta tre olika skeden:

- utredning om hur jämställdhet förverkligas
- åtgärder för att främja jämställdhet
- bedömning av tidigare åtgärder.

Bild 1. Processen för planering av jämställdhet och likabehandling i verksamheten inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen

I småbarnspedagogikens och förskoleundervisningens vardag passar en struktur i vilken jämställdhet i vardagen utvärderas i gruppen eller enheten. Utifrån observationerna väljs ett utvecklingsområde som utvecklas under våren.

Jämställdhetsplanen kan vara en del av enhetens befintliga planer. I Åbo stads daghem görs planen som en del av gruppens plan för småbarnspedagogik / gruppvisa plan för förskoleundervisning.

Jämställdhetsplanen uppgörs på en blankett (bilaga 1), där utvecklingsområde, åtgärder, ansvarig person, tidsplan för utvärderingen och de fortsatta planerna framgår.

Planen är operativ och grundar sig inte på att man fyller i en blankett. Det är viktigt att sträva efter att utveckla verksamhetskulturen genom att vidta åtgärder.

3.1. Planering

Innan det egentliga arbetet inleds lönar det sig att säkerställa att alla förstår begreppen i anknytning till jämställdhetsplanering och arbetets mål.

❖ Inom arbetsgemenskapen diskuterar man t.ex. följande teman.

- *Vad är jämställdhet?*
- *Hur skiljer den sig från likabehandling?*
- *Vad är genussensitivitet? Hur ska genussensitivitet synas inom småbarnspedagogiken?*
- *Har man i arbetsgemenskapen talat om hur ojämställdhet syns i verksamheten? Vad är ojämställdhet?*
- *Har arbetsgemenskapen reflekterat över vilka normer som inverkar på verksamheten och hur de inverkar på verksamheten?*

3.2. Kartläggning av nuläget

Enhetens/gruppens situation kartläggs genom att observera verksamhetskulturen och lärmiljöerna. De blanketter som är bifogade till planen används för observationer (bilagorna 4–8). För utredning av nuläget rekommenderas att man använder tillräckligt mycket tid, t.ex. några månader.

- ❖ För att dokumentera observationerna väljs 1–2 blanketter.
- ❖ Videoinspelningar kan också vara nyttiga hjälpmedel för att göra observationer.
- ❖ Enhetens/gruppens personal reflekterar också kritiskt över sina egna tankar och verksamhetssätt med hjälp av följande frågor.

- *Berömmar jag vissa barn ofta på grund av deras utseende eller saker? Berömmar jag barnet för hans personlighet eller fokuserar jag på att bedöma barnets prestationer? Ger jag positiv feedback till alla barn dagligen?*
- *Hurdana förfaringssätt som betonar positiva möten kan jag använda i samspelet med barnen istället för att förbjuda dem eller säga nej?*
- *Hurdant är mitt kroppsspråk då jag talar med olika barn? Talar jag med samma volym med alla barn och låter jag alla barn ta lika mycket utrymme? Tar jag ögonkontakt med alla barn i gruppen lika mycket?*
- *Hur stöder vi i vår verksamhet kompisrelationer mellan barn av olika kön?*
- *Om ett barn kommer till mig och säger att hen är uttråkad, vad föreslår jag för aktiviteter och ger jag olika förslag beroende på om barnet är en flicka eller en pojke?*
- *Hur styr jag barnens lekar? Då jag deltar i barnens lekar, vilken roll brukar jag oftast själv ta?*
- *Tänker jag att barnet ska ha lekkamrater av samma kön? Varför?*

Barnens delaktighet

- ❖ *Barnet inkluderas i uppgörandet av planen för jämställdhet genom intervjuer, jämställdhetspromenad eller husmodellen (bilaga 9–11), ifall deras utvecklingsnivå lämpar sig för det.*
- ❖ *Personalen diskuterar om delaktighet i sin egen enhet/grupp med hjälp av frågorna nedan.*

- *Vilket barn/vilka barn tillåter jag att avbryter mig? Diskuterar jag med alla barn om hurdan en god lyssnare är? Hur jämlikt får barnen sina röster hörda vid olika tillfällen?*
- *Har barnens åsikter hörts gällande t.ex. hur lokalerna är arrangerade eller då böcker och leksaker anskaffats? Hur kunde barnens röster höras bättre?*
- *Då jag behöver en medhjälpare, väljer jag jämlikt barn av olika kön? Även i brådskande situationer, då hjälp behövs snabbt?*
- *Vem ger jag huvudrollen/biroller i gruppsituationer?*

Video om barns delaktighet: [Fostrarens roll som främjare av delaktighet – eller som ett hinder för delaktighet](#)

Efter observationer, självreflektion och barnen gjorts delaktiga, bestäms utvecklingsobjekt och mål. Vi rekommenderar att man väljer 1–3 punkter att utveckla åt gången. De teman som väljs ska vara saker som konkret anknyter till jämställdhet mellan könen: praxis, förfaringssätt eller material. Att de valda temana är tillräckligt konkreta kan testas genom en utvärdering: kan man bedöma hur denna åtgärd lyckas eller hurdana verkningar den har?

- ❖ Utvecklingsobjekten registreras i planen för jämställdhet i verksamheten (bilaga 1). Samtidigt antecknas mål, utvecklingsåtgärder och ansvarspersoner.

3.3. Utveckling

För utvecklingsarbetet reserveras tillräckligt med tid (1–3 månader) under vilken de överenskomna åtgärderna genomförs och man ser till att målet omvandlas till ett praktiskt, konkret mål. Den utsedda ansvarspersonen följer utvecklingsarbetet under denna fas och ser till att de överenskomna åtgärderna blir gjorda. Åtgärderna för utveckling kan anknyta t.ex. till förfaringssätt, kommunikation, lärmiljöer eller material.

3.4. Utvärdering

Det lönar sig att i god tid bestämma en tidsplan för utvärderingen. Som stöd för utvärderingen kan de observationsmetoder som använts i kartläggningsfasen tillämpas (blanketter och videoinspelningar). Barnen och vårdnadshavarna får också delta i bedömningen.

- ❖ I bedömningen används följande frågor som stöd

- *Hur uppnåddes målen? Vilka mål uppnåddes inte?*
- *Vilka åtgärder var lätta att genomföra?*
- *Glömde man bort att genomföra någon åtgärd?*
- *Behöver utvecklingsarbetet ännu fortsätta för något temas del?*
- *Vad har vi lyckats med?*
- *Är alla anställda insatta i innehållet i jämställdhetsplanen?*

Planeringen av jämställdhet i verksamheten innebär ett konstant pågående utvecklande av verksamhetskulturen och lärmiljöerna. Arbetet upphör inte och tar inte slut då verksamhetsperioden upphör. Blankettens sista kolumn "fortsatta planer" reserveras för information om fortsatta planer för jämställdhet i verksamheten. Enhetens/gruppens personal kan planera nya åtgärder för följande period eller fortsätta med de nuvarande åtgärderna. Ifall jämställdhetsplanen uppgörs för ett år i taget, är det inte nödvändigt att fylla i kolumnen som gäller fortsatta planer.

4 Familjedagvården och den öppna småbarnspedagogiken

För familjedagvårdens och den kommunala öppna småbarnspedagogikens del uppgör kommunen i samarbete med aktörerna i sitt område gemensamma planer för jämställdhet.

Familjedagvårdarna och personalen inom den öppna småbarnspedagogiken observerar den egna gruppens verksamhet med den valda observationsmetoden under hösten. Observationerna samlas och utifrån dem skapas gemensamma utvecklingsområden, åtgärder och en tidsplan för utvärderingen (bilaga 2).

För familjedagvården och den kommunala öppna småbarnspedagogiken skapas planen för jämställdhet i verksamheten för tre år och efter det utvärderas den årligen.

Bilagor

Bilagorna 1–3 finns i DoTku (kommunal serviceproducent) och i Extranet (privat serviceproducent), bilagorna 4–11 på webbplatsen för projektet Jämställdhet inom småbarnspedagogiken. ([På svenska – Tasa-arvoinen varhaiskasvatus](#)).

Bilaga 1 Plan för jämställdhet i småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen

Bilaga 2 Plan för jämställdhet i gruppfamiljedagvården och den öppna småbarnspedagogiken

Bilaga 3 Exempel på ifylld plan för jämställdhet i verksamheten

Bilaga 4 Tabell för lekpoäng

Bilaga 5 Sånglekar och ramsor

Bilaga 6 Observationer under utomhusverksamhet

Bilaga 7 Sociogram

Bilaga 8 Kartlägg beröm

Bilaga 9 Promenad för jämställdhet

Bilaga 10 Intervju

Bilaga 11 Husmodell

**TURKU
ÅBO**

PLAN FÖR JÄMSTÄLLDHEIT I VERKSAMHETEN

Småbarnspedagogik och förskoleundervisning

Enhet/gruppens namn:
Tidpunkt för utredningen

Datum då utarbetad/uppdaterad:

Observationsmetoder som använts i utredningen, sådant som kommit fram i utredningen.

Utvecklings- objekt	Mål	Utvecklingsåtgärder	Tidsplan för utvecklings- åtgärderna, ansvarsperson	Bedömningens resultat	Plan för fortsättningen

PLAN FÖR JÄMSTÄLLDHEIT I VERKSAMHETEN

Familjedagvård och öppen småbarnspedagogik

Enhet/gruppens namn:
Tidpunkt för utredningen

Datum då utarbetad/uppdaterad:

Observationsmetoder som använts i utredningen, sådant som kommit fram i utredningen.

Utvecklings- objekt	Mål	Utvecklingsåtgärder	Tidsplan för utvecklings- åtgärderna, ansvarsperson	Bedömningens resultat	Plan för fortsättningen

PLAN FÖR JÄMSTÄLLDHET I VERKSAMHETEN

Småbarns pedagogik och förskoleundervisning

Exempel på ifyllt plan

Verksamhetsställets / gruppens namn

Kielokujan pk/ Sateenkaari-gruppen

skapad/daterad datum 20.11.2023 /

3.5.2024

Tidpunkt för utredningen

Observationsmetoder som använts i utredningen, sådant som kommit fram i utredningen.

Observationerna gjordes i september–oktober 2023. Som stöd användes blanketten "Kerää kehut" (ung. få beröm), uppsättningen av böcker och ramсор samt jämställhetspromenad tillsammans med barnen.

Vi märkte också att en del av barnen fick väldigt lite beröm under dagen och särskilt i sovrummet var responsen närmast negativ. Ramsona konstaterades vara ganska så gammalmodiga och stöda särskilt föräldrars stereotypiska roller. Under jämställhetspromenaden berättade barnen att lekplatserna är ganska ensidiga och att vissa barn leker mest på bara några specifika områden.

Utvecklings- objekt	Mål	Utvecklings- åtgärder	Tidsplan för utvecklings- åtgärderna, ansvarsperson	Bedömningens resultat	Plan för fortsättningen
Beröm och positivt bemötande av barnen	Varje barn bemöts positivt och får beröm varje dag.	Beröm som barnen fått antecknas i häftet och man följer upp hur beröm delas mellan barnen.	Tiina tar i bruk häftet och alla använder det. Eero printar ut sociogram som fylls i under teammöten i november och februari.	Efter att den första ivern lagt sig glömdes häftet bort, men beröm som barnen fått diskuterades varje vecka under veckomötena. Sociogrammet var bra och med hjälp av det utvecklades relationerna mellan barnen och de vuxna.	Vi fortsätter öka positivt bemötande och att öka beröm i vardagen. Ett berömhäfte tas i bruk igen. En ny utvärdering görs våren 2025
		Vi gör ett sociogram om relationerna mellan vuxna och barn och satsar på barn som	november–mars, utvärdering i april 2024		

		verkar mer känslomässigt distanta.			
Lekplatser och handledning till lek	Lekarna lämpar sig för så många barn som möjligt och inspireras dem till att leka med olika barn.	Lekplatsernas läge ändras, leksakerna blandas och lekarna utvecklas utanför lådan. Lekpar och lekar lottas ut regelbundet. Vuxna deltar i barnens lekar.	Kaisa gör upp tidsplanen, hela teamet genomför den tillsammans med barnen. Ero ansvarar. Alla, Maija påminner vid behov andra.	Barren inspireras av planeringen av lekplatser. Att blanda leksakerna fungerade och lekarna blev som en följd av detta mer mångsidiga. Utlottningen av lekpar krävde att barnen fick vänja sig lite, men vi lärde oss att göra det till ett sätt som vi använder varje vecka.	Jämställhetspromenaden upprepas på hösten 2024 och lekområdena utvecklas vidare. Ny bedömning under våren 2025
Ramsornas ensidighet	I ramsorna presenteras karaktärerna könsneutralt och på ett sätt som representerar alla barn.	Vi söker efter ramsor där man bryter mot könsnormer. Vi granskar att bilderna på ett jämlikt sätt representerar olika karaktärer	Maija och Tiina sammanställer nya ramsor till påsen med ramsor. november-januari, utvärderas i februari	Att hitta nya ramsor visade sig vara överraskande svårt. En del av ramsorna ändrades och samtidigt hittade vi också på nya ramsor.	Vi fortsätter användningen av nya ramsor och fortsätter söka efter fler ramsor som är lämpliga.

Leikkipistetaulukon avulla havainnoidaan oppimisympäristön monipuolisuutta sekä lasten ja aikuisten vuorovaikutusta leikkitalanteissa.

MUISTETTAVAA TAULUKON KÄYTÖSSÄ:

- havainnoi ja tee muistiinpanoja useammasta vapaan leikin tilanteista, jotta mahdolliset toistuvuudet tulevat selkeästi esille.
- tee selkeä vastuunjako työyhteisössä: kuka arvioi ensin, kuinka kauan ja milloin kaikkien työntekijöiden tekemistä havainnoista keskustellaan yhteisesti.
- Kiinnitä huomiota mm. seuraaviin asioihin:
 - leikkivätkö tietyt lapset aina samojen lasten kanssa, tietyillä leluilla ja tietyissä paikoissa?
 - Onko jotain leikkipistettä, joka on vähemmän suosittu?
 - Missä leikkipisteissä ilmenee tarvetta leikin ohjaukselle, missä leikkipisteissä syntyy kiusaamistilanteita?
 - Houkutteleeko jokin leikkipiste toistuvasti vain tyttöjä tai poikia leikkimään siellä?
 - Leikkivätkö tietyt lapset toistuvasti etäällä, aikuisen katseen ulottumattomissa, tai toiset pienempää tilaa ottaen aikuisen lähellä?

Havaintoja voidaan hyödyntää oppimisympäristön muokkauksessa siten, että pohditaan kuinka myös tila mahdollistaisi lapsille mahdollisimman moninaisia taitoja, ystävyyssuhteita ja rooleja. Jos esimerkiksi huomataan, että tietyt lapset eivät koskaan leiki toistensa kanssa tai harjoita tiettyjä taitoja, voidaan antaa tähän mahdollisuus leikkipistepussukkojen avulla, joista toisesta lapsi nostaa itselleen leikkikaverin ja toisesta leikkipisteen yhdessä kokeiltavaksi.

Tehtävä: Laulu- ja loruinventaarior

Käykää oheisen lomakkeen avulla läpi ryhmänne suosituimmat lastenlaulut ja -lorut. Merkitkää sarakkeisiin lauluissa ja loruissa esitettyjen pää- ja sivuhenkilöiden sukupuoli tai sukupuoliuttomuus. Kirjoittakaa ylös hahmoin kirjoissa liitetyt ominaisuudet, kyvyt ja tehtävät. Minkälainen ja kuinka suuri merkitys tällä tietyllä hahmolla on laulun tai lorun juonen kannalta? Millaisia tunteita hahmoilla ilmenee, ilmentävätkö tiettyä sukupuolta edustavat hahmot vain tietynlaisia tunteita? Mitkä kohdat lauluista lapset oppivat ja muistavat herkimmin? Mitkä ovat lasten lempilauluja, mistä syistä?

Jakakaa laulujen ja lorujen läpikäynti ryhmässänne siten, että jokainen aikuinen saa vastuulleen osan niistä. Kirjaamisen jälkeen keskustelkaa havainnoistanne yhdessä. Olitteko kiinnittäneet aiemmin huomiota kirjaamiinne asioihin, tuliko jokin yllätyksenä? Pidättekö lauluissa ja loruissa esiintyviä henkilöitä hyvinä samaistumiskohteina lapsille?

	FEMINIININEN	MASKULIININEN	MUU
PÄÄHENKILÖ			
SIVUHENKILÖ			
KYVYT, OMINAISUUDET			
TUNTEET			
VAATTEET JA VÄRIT			
AMMATTI			
MUUTA			

(Henkel & Tomicic 2009)

Ulkoilun havainnointitaulukon avulla havainnoidaan lasten leikkien ja leikkivälineiden monipuolisuutta ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten antamaa huomiota ulkoilutilanteissa.

Ulkoilun havainnointitaulukon käyttö

- Ryhmän jokaisen lapsen toimintaa havainnoidaan ulkoilun aikana ja havainnointi toistetaan useampana päivänä.
- Taulukon avulla voi havainnoida myös varhaiskasvatuksen ammattilaisten toimintaa ulkona. Taulukkoon voi merkitä onko lapsen aikuiselta saama huomio esimerkiksi kannustamista, kehumista, kieltämistä, varoittamista, ehdottamista, keskustelemista, auttamista, hoitamista tai osallistumista leikkiin ja tutkimiseen.
- Sovitaan etukäteen, kuka tekee havainnointia ja kirjaa muistiinpanot ylös ulkoilutilanteen aikana.
- Sovitaan, milloin havainnoinnit käydään yhdessä tiimin kanssa läpi.

Kiinnitä huomiota

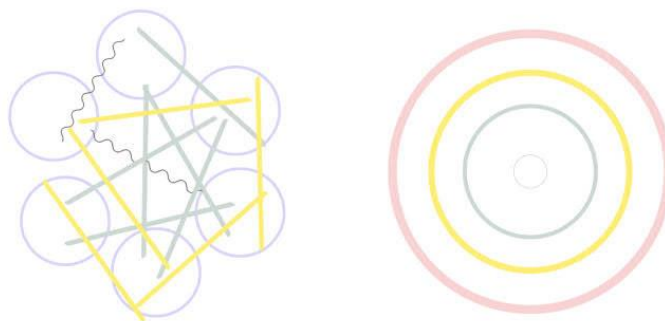
- Leikkivätkö lapset ulkona monipuolisesti erilaisia leikkejä?
- Liikkuvatko kaikki lapset monipuolisesti ulkona?
- Onko lapsia, jotka jäävät leikin ulkopuolelle tai eivät leiki?
- Miten leikki- ja pelivälineet jaetaan ja pääsevätkö kaikki lapset kokeilemaan eri välineitä?
- Kannustetaanko tai varoitetaanko lapsia ulkoilun leikeissä eri tavalla sukupuolen perusteella?
- Saako joku lapsi erityisen paljon aikuisten huomiota tai jääkö joku lapsi ilman aikuisten huomiota?

Kysymyksiä keskustelun tueksi havainnoinnin jälkeen

- Miten kannustamme lapsia kokeilemaan erilaisia leikkejä, pelejä ja välineitä?
- Miten mahdollistamme sen, että kaikki lapset pääsevät kokeilemaan erilaisia leikki- ja pelivälineitä?
- Ketkä lapset tarvitsevat erityisesti aikuisen tukea leikin aloittamiseen tai leikkien monipuolistamiseen?
- Jääkö joku lapsi toistuvasti leikkien ulkopuolelle? Haluaako hän jäädä?
- Mihin asioihin aikuisen omassa toiminnassa ulkona tulee jatkossa kiinnittää huomiota?

SOSIOGRAMMI

Sosiogrammilla tarkastellaan ryhmädynamiikkaa. Sosiogrammin voi tehdä lasten keskinäisistä suhteista tai jokainen aikuinen omasta suhteestaan ryhmänsä lapsiin.

Lasten välisistä suhteista tehtävä sosiogrammi voi olla paperille tehty piirros, johon muodostuu ympyrä ryhmän lapsien nimistä. Havainnoi lapsia esim. vapaan leikin tilanteessa tai haastattele lapsia ystävyyssuhteista. Piirrä lapsista viiva niihin lapsiin, joiden kanssa lapset toimivat yhdessä. Voit käyttää hyväksi erilaisia värejä ja muotoja kuvaamaan erilaisia suhteita.

Jäävätkö jotkut lapset ilman viivoja kokonaan tai ovat yhteydessä muihin vain muutaman viivan kautta? Entä kenen kaveritaidot ovat vahvat? Sosiogrammi paljastaa, jäävätkö aina tietyt lapset kaverisuhteiden ulkopuolelle ja siitä näkee myös, perustuvatko lasten ystävyyssuhteet esimerkiksi sukupuoleen, kielitaitoon tai ikään. Sosiogrammin tulosten perusteella voit miettiä millaisilla toimilla voit tukea ryhmäytymistä ja kaveritaitoja.

Aikuisten ja lasten suhteista tehtävä sosiogrammi voi olla piirros, johon aikuinen piirtää itsensä keskelle paperia ja sen jälkeen lisää piirrustukseen ryhmänsä lapset niin, että itseään lähelle tulevat ne lapset, jotka kokee itselleen läheiseksi ja kauemmaksi ne lapset, jotka taas jäävät etäisemmiksi.

Miksi joku lapsi tuntuu läheisemmältä kuin toinen? Ketkä jäävät ulkokehälle? Miksi? Jos kaikki ryhmän aikuiset tekevät sosiogrammin, piirrokset voivat paljastaa, jäävätkö tietyt lapset kaikkien aikuisten ulkokehälle. Saavatko nämä lapset huomiota? Millaista? Sosiogrammin tulosten perusteella aikuiset voivat ottaa yhteiseksi tehtäväksi esimerkiksi kiinnittää positiivista huomiota ulkokehilleen jääviin lapsiin.

TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSKÄVELY

Kävelkää lasten kanssa yhdessä sisä- tai ulkotiloissa valintanne mukaan. Keskustelkaa leikkipisteistä ja tiloista yhdessä.

- Kuka leikkii täällä? Kenen kanssa?
- Miksi joku lapsi ei ikinä vietä aikaa tässä paikassa?
- Miten tiloja voisi muokata niin, että useampi lapsi viihtyisi täällä?
- Mitä kivaa tässä paikassa on? Mistä kiva olo tulee?
- Millainen olisi lapsen unelmien leikkihuone?

Kävelystä voi tehdä myös leikin, jossa olette lasten kanssa seikkailulla varhaiskasvatuksen tiloissa. Reissulle voi lähteä pieni joukko seikkailijoita tarkastelemaan tiloja yhdessä ja tekemään huomioita siitä, mistä paikoista he erityisesti tykkäävät ja miksi. Lapset voivat merkitä mieleiset ja vähemmän mieleiset paikat eri symboleilla, väreillä tai leluilla.

Halutessaan voitte myös keskittyä siihen, miten tiloja voisi muokata tai muuntaa niin, että seikkailijat viihtyisivät siellä paremmin tai haaveilemaan siitä, millainen olisi unelmien leikkihuone.

Aikuisen tehtävä on tulkita lasten esiin tuomia asioita. Liittykö esimerkiksi sukupuoli, ikä, katsomus, kielitaito tai kyvykyys lasten vastauksiin? Saammeko tällä harjoituksella tietoa siitä, miten voisimme edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksen tiloissa, materiaaleissa tai leikeissä? Harjoituksella voi saada tietoa myös esimerkiksi lasten turvallisuuden tunteen kokemuksista, kaverisuhteista ja erilaisista leikkiin ja tiloihin liittyvistä vallankäytön muodoista.

Kävelyn voi tehdä myös aikuisten kesken.

Intervjuer

Intervjuer som är anpassade enligt barnens ålder och utvecklingsnivå är ett bra sätt att göra barnen delaktiga. Intervjuerna kan lyfta fram sådana perspektiv eller saker som de vuxna inte har kunnat beakta. Intervjun kan göras antingen med ett barn eller i en smågrupp.

- Följande exempel på frågor som du kan ställa barnen är utformade enligt Utbildningsstyrelsens guide *Tasa-arvo on taitolaji*.
- Har du både flickkompisar och pojkkompisar?
- Behandlar de vuxna alla barn på samma sätt oberoende av kön?
- Får barnen göra samma saker i daghemmet/förskolan oberoende av kön?
- Finns det något som är förbjudet för flickor eller pojkar?
- Behandlar kompisarna varandra på samma sätt oberoende av kön?
- Får alla barn göra samma saker, leka samma lekar?
- Finns det något som är orättvist i daghemmet/förskolan, vad i så fall?
- Kommer du gärna till daghemmet/förskoleundervisningen?
- Kan du göra de saker här som du tycker om?
- Lyssnar de vuxna på dig och andra barn?
- I hurdana saker lyssnar man på barnen?
- Får alla barn vara med och planera och besluta om saker?

Tasa-arvo kasvatuksessa

Varhaiskasvattaja

Talomalli – päiväkodin fyysisen ympäristön kartoittamiseen

TAVOITE: Talomalli-harjoituksen avulla saadaan tietoa siitä, miten eri ihmisryhmät käyttävät päiväkodin tiloja. Painopisteenä tässä on kuitenkin tutkia, ovatko tilat kaikille turvallisista sukupuolesta riippumatta. Tämän harjoituksen voi myös tehdä vanhempien lasten kanssa yhdessä.

TARVIKKEET: Iso paperi/kartonki tai monta A4 kokoista paperia, kyniä

ARVIOITU KESTO: 30–45min

Talomalli on alunperin kehitetty Ruotsin syrjäntävaltuutetun mallista (Diskrimineringsombudsmannen).

Ohjeet

- Piirrä suurelle paperiarkille päiväkodin sisätilojen pohjapiirros sekä päiväkodin käytössä olevat ulkotilat. Nimeä eri paikat (esim. ruokasali, vessat, vaatekomero, eteinen jne.) sekä leikkipaikat (esim. pyörät, hiekkalaatikko, askartelunurkkaus jne.).
- Voit käyttää pienempiä piirroksia hahmotellessasi tilannetta ja yhdistää ne suureksi pohjapiirroksiksi vasta, kun aiot käyttää niitä keskustelussa lasten kanssa. Tehtäviä voidaan jakaa esim. esikoululaisten kanssa siten, että he piirtävät eri osia tiloista, jonka jälkeen piirrokset yhdistetään yhteiseksi pohjapiirroksiksi.
- Merkitse piirrokseen ne paikat, joissa tytöt, pojat tai muunsukupuoliset¹ oleskelevat tai eivät oleskele. Voit myös merkitä piirrokseen, mitä lapset tekevät näissä paikoissa. Käytä värejä, tarroja tai symboleja apunasi. Tarkoituksena on kartoittaa vaikuttaako lasten sukupuoli siihen, missä tiloissa he viihtyvät. On mahdollista myös tutkia tilan jakautumista päiväkodin muiden sisäisten ryhmäjakojen näkökulmasta, kuten miten ikä, alueellinen tausta, luokka, etnisuus, vammaisuus jne. vaikuttaa tilan käyttöön. Tarkoituksena ei ole keskittyä luokittelemaan lapsia vaan analysoimaan tilaa: ovatko päiväkodinkaikki tilat avoimia kaikille lapsille ja miten tilojen normeihin voidaan vaikuttaa.
- Pohdi, mitä välineistöä tiloissa on. Arvioi sen rahallinen arvo ja merkitse summa piirrokseen.
- Keskustele lasten kanssa siitä, mitä ajatuksia heillä on eri leikkipaikoista ja mistä tekemisestä he pitävät. Esittele lapsille piirros ja omat ajatukset ja keskustelkaa yhdessä siitä, pitääkö piirros paikkansa vai löytyykö jotain muutettavaa.

Keskustelkaa henkilökunnan kanssa

- Minkälaisista tiloista tytöt, pojat tai muunsukupuoliset pitävät? Minkälaisia asioita tytöt, pojat tai muunsukupuoliset tekevät mielellään?
- Mistä he erityisesti pitävät näissä paikoissa tai mitkä aktiviteetit ovat suosituimpia?
- Minkälaisia paikkoja tytöt, pojat tai muunsukupuoliset välttelevät? Minkälaisista asioista erityisesti tytöt, pojat tai muunsukupuoliset eivät pidä tai heitä ei kiinnosta?
- Löydättekö sukupuoleen perustuvia eroja? Mistä ne voisivat johtua?
- Ketkä käyttävät tiloja, joihin on resursoitu eniten esim. sisustuksen tai välineiden suhteen?
- Voitteko tehdä jotain sen eteen, että kaikki kokisivat päiväkodin kaikki tilat turvallisiksi ja olonsa tervetulleeksi päiväkodin kaikissa tiloissa?

¹ Lapset voivat kertoa tai voivat olla kertomatta sukupuolivähemmistön kuulumisesta opettajalleen. Arvioikaa tilannetta talomallin kohdalla sen mukaan, ovatko lapset ilmaisseet esimerkiksi identifiutumista muunsukupuolisiin tai muihin sukupuolivähemmistöihin.